

Minor 'Diepe ondergrond en aardbevingen'

Onderdeel: "Bevingen in sociaal-maatschappelijke context"
Februari – April 2018

1. Beschrijving van de inhoud

A. Onderdeel verzorgd door mevrouw J. Rozema, onderzoeker Kenniscentrum NoorderRuimte

De aardbevingen in Noord-Nederland worden veroorzaakt door menselijk en industrieel ingrijpen. Als we in de minor Aardbevingen en Diepe Ondergrond naar de aardbevingen vanuit een sociaal-maatschappelijke perspectief kijken, willen we allereerst meer inzicht geven in wat de betekenis is van de aardbevingen voor individuele en groepen inwoners. Daarbij staan de volgende vragen centraal: hoe ervaren bewoners de gaswinning en de risico's die daaruit voortvloeien, hoe gaan ze met aardbevingen en de gevolgen daarvan om, hoe organiseren de bewoners hun belangenbehartiging, wat betekenen de aardbevingen voor hun binding met het gebied waar ze wonen en leven en wat zijn de gevolgen voor de ervaren leefbaarheid? Vervolgens is het belangrijk om meer inzicht te geven in hoe de organisatie en procedures rondom de schadeafhandeling en -begeleiding van bewoners eruit zien. In 2017 werd bekend gemaakt dat het merendeel van de woningen in het aardbevingsgebied versterkt moet worden, ook dat houdt de gemoederen van de bewoners nu bezig. Zoals de aardbevingen de bewoners overkomen, overkomt hen nu ook de versterkingsoperatie waardoor bewoners wellicht (tijdelijk) moeten verhuizen of waardoor ze geconfronteerd worden met sloop en mogelijk nieuwbouw.

Aardbevingen doen zich in Noord-Nederland al een aantal jaren in toenemende mate en in een gevarieerde sterkte voor. Dat levert in toenemende mate emotionele reacties van inwoners op, vooral na de aardbeving in Huizinge (augustus 2012) lieten de bewoners sterker merken wat de aardbevingen met hen deden. In het begin waren de bewoners van het gebied vooral boos over de jarenlange ontkenning dat gaswinning en aardbevingen met elkaar te maken hadden, waardoor zij de schade aan hun woningen moeilijk konden verhalen bij de NAM. Een deel van de bewoners voelt zich al lange tijd door de onvoorspelbaarheid van de aardbevingen vooral ongerust en onzeker. Een deel van de bewoners is (zwaar) gefrustreerd en boos omdat de schadeprocedures ondoorzichtig en langdurig zijn. Maar er zijn even zo goed bewoners die er minder zwaar aantillen aan de aardbevingen en die er niet van wakker willen liggen. In dit verband besteden we in een college aandacht aan de psychologie van de *coping* – over de wijze waarop mensen met (potentiële) 'stress' omgaan. Het doel is ook dat je als professional de sterke menselijke emoties beter leert herkennen en begrijpen. We zullen in een gastcollege een inwoner aan het woord laten die die emoties goed

kan verwoorden en hem laten vertellen hoe hij (of andere bewoners) omgaat met gevoelens van onzekerheid, onveiligheid of boosheid.

Voor de inwoners van het aardbevingsgebied is het belangrijk dat hun belangen goed behartigd worden. Op verschillende manieren hebben de inwoners zich daarvoor georganiseerd: met de Groninger Bodembeweging, de Stichting Waardevermindering door Aardbevingen, in het Groninger Gasberaad. Ook zijn er actiegroepen als Schokkend Groningen die met acties media-aandacht krijgen. Het is goed om meer te weten hoe inwoners van het aardbevingsgebied hun belangen onderkennen en willen behartigen en welke middelen en tactieken ze daarvoor aanwenden. In het kader van de **belangenbehartiging** komt de voorzitter van de Groninger Bodembeweging aan het woord. Hij zal ook ingaan op de vraag naar de reductie van de gaswinning en op de Gasbesluiten van het Ministerie van Economische Zaken.

De vraag is ook wat de gevolgen van de aardbevingen betekenen voor het gevoel van binding dat de inwoners met het gebied hebben. Binding met een gebied ontstaat omdat het landschap aantrekkelijk is, omdat familie en vrienden er wonen, omdat het huis een 'thuis' is of omdat men zijn of haar leven daar met zinvolle activiteiten doorbrengt. We besteden daarom in een college ook aandacht aan de theorie van **plaatsbinding (place attachment)**. Door meer te weten over plaatsbinding leer je als professional beter begrijpen wat mensen bindt aan een gebied en waarom ze zich individueel en / of als collectief willen inzetten voor hun woon- en leefgebied.

De binding van inwoners aan hun leefomgeving staat mogelijk niet alleen onder druk door de aardbevingen en de gevolgen daarvan. In Noord- en Noordoost-Groningen zijn al een paar jaar demografische veranderingen waarneembaar. Dat houdt in dat er sprake is van bevolkingsdaling (minder mensen) en ontgroening (selectieve krimp) en vergrijzing. De meeste gemeenten gaan er in hun dorpenbeleid vanuit dat inwoners samen zorgen voor een goed woon- en leefklimaat in de dorpen. Dat betekent dat de leefbaarheid in de dorpen voor een groot deel afhankelijk van de inzet van bewoners. Onder leefbaarheid verstaan we dat het er prettig wonen is, dat het sociale leven aangenaam is en dat (primaire) voorzieningen (zo lang mogelijk) in stand of bereikbaar blijven. Het is goed om stil te staan bij de vraag of de inzet voor de leefbaarheid in de dorpen door de gevolgen van de aardbevingen onder druk komt te staan. Immers de plaatsbinding kan afnemen en de verhuisgeneigdheid kan toenemen, waardoor inwoners afstand kunnen nemen tot het dorp en zich minder willen inzetten. Daarom gaan we in een van de colleges ook in op het begrip **leefbaarheid en veerkracht** ('resilience') om te verkennen hoe de betrokkenheid van inwoners in stand gehouden kan worden (waar deze mogelijk 'bedreigd' wordt).

De vraag is hoe de inwoners van de provincie Groningen tegen de gaswinning aankijken in het licht van de toekomstige risico's. Daarom is het goed om stil te staan bij het onderscheid tussen een industriële maatschappij en een risicomaatschappij. Hoe en waar vindt de afweging plaats over technologische – economische opgewekte risico's in vergelijking met hoe een risicomaatschappij dat doet. Door de overheid (kabinet, Ministerie van Economische Zaken) is het besluit genomen om met de gaswinning in het centrale aardbevingsgebied rond Loppersum te stoppen en de totale gaswinning in het Groningerveld (verder te verminderen). Nadat de overheid en de NAM erkend hebben dat de aardbevingen door de gaswinning worden veroorzaakt, zijn de schaderegelingen uitgebreid en werd daarvoor het Centrum Veilig Wonen ingericht. Inmiddels zijn we een paar jaar verder en is onder druk van de provincie Groningen en belangenorganisaties de directe invloed van

de NAM op de schadeprocedures verkleind. De NAM blijft evenwel financieel aansprakelijk voor de ontstane schade. In dat licht is het goed om meer inzicht te verkrijgen in hoe bedrijven die grondstoffen en energie winnen hun '**social responsibility**' zien. Enerzijds in de zin hoe bedrijven omgaan met inwoners die schade ondervinden van de industriële activiteiten en daarvoor compensatie claimen; anderzijds in de zin hoe bedrijven hun '**social license to operate**' (SLO) invullen. Met het laatste wordt bedoeld dat bedrijven met hun industriële activiteiten vóóraf met belangengroepen (bijvoorbeeld inwoners) overeenkomsten sluiten over hoe groot de sociale en milieu-impact mag zijn en wat eventuele gronden zijn om de industriële activiteiten te beperken of mogelijk te stoppen. De organisatie en procedures van de schadeafhandeling en - begeleiding zijn de laatste jaren aan verandering onderhevig en daarom is het belangrijk voor de studenten om de website van de Nationaal Coördinator Groningen (www.nationaalcoordinatorgroningen.nl/) regelmatig te raadplegen. In het Groninger Gasberaad zijn de maatschappelijke organisaties georganiseerd die de rol en inbreng van de bewoners maximaal wil borgen in het uitvoeringsprogramma van de nationaal Coördinator Groningen. In een gastcollege laten we de manager Erkenningsregeling van het Centrum Veilig Wonen (CVW) aan het woord om uit te leggen wat op dit moment de rol is van het CVW.

B. Onderdeel verzorgd door de lector Vastgoed Hanzehogeschool (korte inhoud)

Door de demografische veranderingen is in sommige delen van Noord-Nederland sprake van vraagvermindering van woningen. Die wegvallende vraag wordt versterkt door de aardbevingen – het is een *push-factor* die mensen ervan weerhoudt om naar het aardbevingsgebied te verhuizen. Tegelijkertijd blijkt uit onderzoek dat de verhuiscapaciteit bij bewoners in het aardbevingsgebied toeneemt. Verhuizen zal voor huurders gemakkelijker zijn dan voor woningbezitters. Naast de vraaguitval hebben woningbezitters ook te maken met een serieuze waardedaling van hun woning, waardoor hun financiële situatie er minder rooskleurig voorstaat. We laten aan de hand van recente studies zien hoe de vastgoedsituatie in het gebied eruit ziet en wat de financieel-economische gevolgen daarvan zijn.

2. Aantal studiepunten en verantwoording van urenbesteding

De onderdelen A en B hebben een omvang van 3 EC's, dat is 3 x 28 uur = 84 uur. De colleges beslaan 21 uur, resteert 63 uur voor het uitvoeren van opdrachten, literatuurstudie en een veldbezoek. Vertalen we deze 63 uur naar werkdagen, dan bestaat de inzet uit 8 werkdagen. Voor deel A. is een inzet van 5 werkdagen vereist, voor deel B is de inzet 3 werkdagen. De 5 werkdagen gebruik je voor het schrijven van een essay (zie punt 4).

3. Overzicht van de lessen van deel A – docent mevrouw Jannie Rozema

Bijeenkomst	Inhoud	Docent en gastspreker en hulpmiddelen
Les 1 Week 8 Di 20/2/18 12.30-14.30 uur Lokaal B0-18	Kennismaking. Introductie van dit onderdeel (bijeenkomsten, literatuur, opdrachten en toetsing). (1) Gebiedskenmerken in termen van demografische veranderingen (krimp) en opgaven (beleid). (2) Wat verstaan we onder sociaal-maatschappelijke impact? (3) Introductie van de kernbegrippen: coping, plaatsbinding, leefbaarheid, belangenbehartiging, social responsibility. Uitleg van de opdracht in het kader van toetsing.	Jannie Rozema Ppt over <ul style="list-style-type: none"> - Gebiedskenmerken en – opgaven - <i>Maatschappelijke impact</i> - Ppt over deze thema's. Discussie over de social impact assessment voor industriële activiteiten. Zelf bestuderen: Documentaire <i>Groningen beeft</i> (tv-uitzending van NCRV), Arjan Lubach <i>Gronings Gas</i> en <i>De Stille Beving</i> : https://vimeo.com/201645383
Les 2 Week 10 Di 6/3/18 12.30-14.30 uur Lokaal B0-18	Maatschappelijke impact: coping, plaatsbinding van inwoners met het gebied en ervaren gevolgen bij inwoners (o.a. voor <i>leefbaarheid</i>). Ervaringen van een inwoner uit het aardbevingsgebied (1).	Jannie Rozema Mevrouw X, inwoner van Lellens
Les 3 Week 10 Do 8/3/18 14.30 – 16.30 uur Lokaal B0.18	Maatschappelijk impact: ervaren onrecht, actiebereidheid, belangenbehartiging. Ervaringen van een inwoner uit het aardbevingsgebied (2).	Mevrouw X, inwoner van Loppersum Jannie Rozema
Les 4 Week 11 Di 13/3/18 12.30-14.30 uur Lokaal B0.18	Belangenbehartiging <u>door</u> en <u>voor</u> inwoners over schade en gaswinning. De rol van de Groninger Bodembeweging. Het overleg van de Groninger Bodembeweging met overheid, maatschappelijke organisaties en andere partijen.	De heer Derwin Schorren, interim-voorzitter van Groninger Bodembeweging. Jannie Rozema
Les 5 Week 12 Di 20/3/18 12.30-14.30 uur Lokaal B0.18	De aansprakelijkheid en verantwoordelijkheid van NAM <u>m.b.t. schade</u> . De rol van het Centrum Veilig Wonen. Social responsibility en social license to operate van mijnbouwbedrijven.	De heer X, manager van Centrum Veilig Wonen. Jannie Rozema
Week 12 Do 22/3/18 14.30 – 16.30 uur Lokaal B0.18	Feedbackmoment voor de verstrekte opdracht.	Jannie Rozema Bespreking via een intekenlijst.
Opdracht digitaal inleveren uiterlijk op dinsdag 27 maart 2018, uiterlijk 17.00 uur. E-mailadres: j.rozema@pl.hanze.nl		

4. Opdracht behorend bij de toetsing van deel A – mevrouw Jannie Rozema

Bij onderdeel A hoort een individuele opdracht als toetsing voor deel A. Het eindcijfer van het onderdeel *Sociaal-maatschappelijke gevolgen van aardbevingen* wordt berekend als het gemiddelde van de essay-opdracht uit deel A en het tentamencijfer van onderdeel B.

Opdracht : De individuele opdracht voor deel A is het schrijven van een essay over een kernbegrip bij de sociaalmaatschappelijk impact van aardbevingen en gaswinning. Je kiest een of meer begrippen die in de collegereeks zijn behandeld. Dat zijn de volgende begrippen:

- *coping*
- *plaatsbinding (place attachment)*
- *leefbaarheid (livability)*
- *veerkracht (resilience)*
- *social responsibility van winningsbedrijven*
- *social license to operate ten aanzien van industriële bodemwinning*

Voor je essay is het nodig dat je een centrale vraag stelt waarop je door middel van bronnenonderzoek (en misschien aanvullende interviews) het antwoord gaat zoeken en geven. Ik geef voorbeelden van een centrale vraag: “Op welke manieren gaan mensen om met stressvolle ervaringen en emoties en worden deze manieren (coping strategieën) ook toegepast door inwoners van het aardbevingsgebied?”, “Op welke manier kan de binding van inwoners met hun leefomgeving worden versterkt als deze binding door externe factoren onder druk staat en wat kunnen we hieruit leren voor het aardbevingsgebied in de provincie Groningen?”, “Hoe is de belangenbehartiging in het kader van schadeherstel na aardbevingen voor inwoners georganiseerd en voldoet deze belangenbehartiging aan de eisen van een goede belangenbehartiging?” of “Wat is de moderne en aanvaarde visie op sociale verantwoordelijkheid van bedrijven die mijnbouwwerkzaamheden uitvoeren en wat kunnen de NAM en het Ministerie van Economische Zaken hieruit leren?” Je mag een van deze vragen overnemen of er zelf een formuleren. Als je zelf een vraag formuleert, leg je deze ter goedkeuring voor aan de docent Jannie Rozema.

Dit soort centrale (of onderzoeks-)vragen zijn te beantwoorden door

- gericht te zoeken in wetenschappelijke artikelen en / of boeken om de gebruikte begrippen theoretisch te onderbouwen. Wetenschappelijke artikelen vind je via de zoekfunctie in de catalogus van de Hanzemediatheek. Ook via Google Scholar kan je juiste artikelen vinden (als je vanaf het netwerk van de Hanze zoekt). De kunst is de juiste (soms Engelse) zoektermen te gebruiken!
- door de verplichte en aanbevolen literatuur (zie par. 5) te bestuderen en te gebruiken;
- door onderzoeksrapporten die over het aardbevingsgebied op te zoeken en te bestuderen, zie ook de sites van het Groningen Perspectief, Sociaal Planbureau Groningen en TU Delft;
- door visie- en beleidsdocumenten, en het dossier van Provincie Groningen en Nationaal Coördinator Groningen te bestuderen en te gebruiken;
- door het publieke debat, zoals weergegeven via de journalistiek te bestuderen en te gebruiken (zoals de digitale dossiers van Dagblad van het Noorden, NRC, Vereniging Eigen Huis), doe dat opnieuw vanaf het Hanze –netwerk;
- door interviews met beleidsmakers, organisaties en / of inwoners te houden. **Voor het houden van externe interviews is vooraf melding en ‘toestemming’ nodig van docent Jannie Rozema.** En door gebruik te maken van de gastcolleges van onze vier sprekers. Indien je hen letterlijk wilt citeren, moet je **via de docent Jannie Rozema contact met de gastsprekers opnemen**, of je hiervoor toestemming krijgt en of het citaat klopt.

De uitwerking van de essay omvat **2400 woorden** (dat is de hoofdtekst). Gebruik de normale regelafstand, lettergrootte 11). Illustraties, figuren of tabellen zijn een extra ten opzichte van het aantal woorden. Voeg de geraadpleegde literatuur in de bronnenlijst toe op de wijze zoals je dit voor bronnen behoort te doen. (Weet je dit niet, zoek dan de zogenaamde APA-richtlijnen op hoe dit correct te doen.)

NB. Wikipedia is geen geaccepteerde wetenschappelijke bron, maar deze kun je voor jezelf gebruiken om een eerste indicatie van een definitie te krijgen. De wetenschappelijke bronnen moeten van recente datum zijn (maximaal van 5 jaar geleden), tenzij blijkt dat het onderzoek niet verjaard is. Ik verwacht dat je tenminste 5 wetenschappelijke artikelen hebt bestudeerd en gebruikt voor het essay.

Als verslagstructuur kan je aanhouden: (1) inleiding (kader van de opdracht, doel van het essay, de centrale of onderzoeksvraag, opbouw van essay), (2) aanpak (beschrijving aanpak, gebruikte literatuur, gebruikte media-bronnen, aanvullende interviews (met wie en methode), betrouwbaarheid en waarde van deze aanpak), (3) uitwerking van de onderzoeksvraag (belangrijkste onderdeel van je essay!) en mogelijk zit daarin ook de toepassing op de situatie en context van Noord-Nederland (aanbevelingen, wat moet er volgens jou aangaande jouw onderwerp veranderen en hoe?). Sluit af met (4) conclusies en aanbevelingen.

Op 22 maart 2018 (vanaf 14.30 uur) is een feedbackmoment om de voortgang en / of knelpunten bij het maken van de opdracht te bespreken. Maak daarvan gebruik!

5. Verplichte literatuur voor deel A – mevr. Jannie Rozema

- Boelhouwer, Peter et al. (2016) **Woningmarkt- en leefbaarheidsonderzoek aardbevingsgebied Groningen**, Delft (TU Delft - OTB Onderzoek voor de gebouwde Omgeving).
Dit rapport bestaat uit negen deelrapporten, waarvan de volgende voor ons belangrijk is:
- Simon, C., F. de Haan, F. Grisnich en R. Ringersma (2016), **Wonen en leven met aardbevingen. Meninge, knelpunten en oplossingsrichtingen van burgers**, Groningen (CMO STAMM / Sociaal Planbureau Groningen).
- Van der Voort, N., F. Vanclay (2014). *Social impacts of earthquakes caused by gas extraction in the Province of Groningen, The Netherlands*. Environmental Impact Assessment Review, 50, p. 1-15. (op Blackboard geplaatst).
- Vanderveen, G., S. Pleysier en W. Rodenhuis (2011). Hoofdstuk 5 *Metten van onveiligheid*. Uit Basisboek Integrale Veiligheid. Opvragen via <https://openaccess.leidenuniv.nl/handle/1887/17947>
- Newton, F. (2010). *Zelfredzaamheid bij rampen en crises. Stimulerende beleidsinstrumenten van de overheid*. Scriptie Studie Bestuurskunde UT Twente. Op te vragen via <http://essay.utwente.nl/60784/>
- Hoorzitting Rondetafelgesprek *Maatschappelijke effecten van Gaswinning t.b.v. Ontwerpbesluit Gaswinning Groningen*, 8 september 2016. Bijdrage van prof. dr. Tom Postmes (RUG). Tweede Kamer, Den Haag. Tekst via www.tweedekamer.nl De audio-opname van de hoorzitting is te beluisteren via www.ondergroningen.nl.